

Gmina Olkusz. Sołectwa

Gmina Olkusz w Powiecie Olkuskim składa się z sołectw, a są to:

Bogucin Mały,
Braciejówka,
Gorenice,
Kogutek,
Kosmolów,
Niesułowice,
Olewin,
Osiek,
Pazurek,
Podlesie Rabsztyńskie,
Rabsztyn,
Sieniczno,
Troks,
Wiśliczka,
Witeradów,
Zadole Kosmolowskie,
Zawada,
Zederman,
Zimnodół,
Żurada.

Bogucin Mały.

Nazwa miejscowości Bogucin Mały pochodzi od **sokolnika Boguty**, któremu podarowali ten teren właściciele Rabsztyna w XIV w.

Niedaleko Bogucina Małego znajduje się **Góra Syborowa** (445,7 m n.p.m.). Na jej szczycie znajduje się **14 wapiennych skałek z wapieni jurajskich**, na terenie **nieczynnego wyrobiska kamieni jurajskich**.

Braciejówka.

Braciejówka pod koniec XVI w. należała do klasztoru **norbertanek na zwierzyńcu w Krakowie**. Znajduje się tu **kościół parafialny pw. Świętej Trójcy** ustanowiony w 1935 r.

Gorenice.

Jest kilka wyjaśnień nazwy miejscowości Gorenice. Nazwa ta może pochodzić: od imienia **Gorynia** – najprawdopodobniej pierwszego właściciela; od Mikołaja de **Gorinicz (Goruncz)** – czternastowiecznego jej właściciela; od słowa Gorynia – gruszka.

Gorenice istniały od początku XIV w.

Na granicy Gorenice z Ostrężnicą od XV w. wydobywano **rudę ołowiu**. Działały tu wówczas **kopalnie: Gruszka, Zeglarka** (działała aż do 1503 r), **Wapowska, Hynkowska, Terle, Krzywa, Lipa i Szczęsna**.

Istniały **władze górnicze** powoływane przez właściciela wsi i sąd górniczy. Sąd apelacyjny górniczy – najwyższa instancja nad małopolskimi sądami, działał w Olkuszu. Natomiast urząd żupniczy z Gorenice był w Nowej Górze.

Na początku XX w. wydobywano w Gorenicach **rudę żelaza**.

W XVIII w. w Gorenicach założono **szpital dla ubogich**.

W czasach zaboru rosyjskiego w Gorenicach były dwa posterunki graniczne.

Podczas **powstania styczniowego**, oddział powstańczy pod dowództwem majora Anastazego Mossakowskiego, otrzymał w Gorenicach posiłki.

W 1918 r. w Gorenicach wybuchł niszczący wieś **pożar**.

W Gorenicach znajduje się m. in. **barokowy kościół** (budowany w latach 1645 – 1673) pw.

Św. Mikołaja i dzwonnica z przełomu XIX i XX z dzwonem pochodzącym z 1726 r.

We wsi funkcjonuje **Ochotnicza Straż Pożarna**, która powstała w 1943 r., która pełni istotną rolę w życiu społeczności Gorenic.

Od 1966 r. działa tu **LZS Leśnik Gorenice** (Leśnik, ponieważ Nadleśnictwo oddało część lasu pod powstanie boiska sportowego).

Nieopodal wybija źródło Eliaszkówka.

W 1974 r. W Gorenicach złożył wizytę **kardynał krakowski Karol Wojtyła**.

Pomiędzy Gorenicami a Paczółtowicami, na wzgórzu Kominki, znajduje się **Jaskinia Gorenicka**.

W lesie **Kochman/Kocman** znajduje się **zapadlisko po dawnej kopalni galeny**.

Pozostałości górnicze można zobaczyć m. in.: w wąwozie Brzezie (zapadliska kopalni limonitu i hałdy), na terenie pomiędzy Gorenicami a Zawadą (zapadlisko z czasów przed I wojną); na wzgórzu Sikorowa Góra in. Wysokie Przymiarki (zapadliska szybów – pozostałości po wydobywaniu galeny, galmanu i limonitu).

Kogutek.

To wieś położona przy drodze krajowej nr 94.

Kosmolów.

W Kosmolowie znajduje się kilka interesujących zabytków, np. **stup milowy z 1642 r., wykonany ze zlepieńca parczewskiego, ustawiony z polecenia króla Jana III Sobieskiego**, jako znak odległości 1 mili (tj. ok. 7 km) od rynku w Olkuszu; **kapliczka pw. Św. Floriana**; stary, **polny krzyż** (nieopodal zielonego szlaku doliną Ractawki); kamienna kolumna z krzyżem; stara studnia; cmentarz choleryczny – kwatera wojenna; **Dom Strażaka**.

W **kościelnie parafialnym pw. Matki Boskiej Częstochowskiej** można podziwiać **drewniane rzeźby**, które dawniej znajdowały się w kapliczce.

Obok kapliczki św. Floriana rośnie **ponad 100-letnia lipa**.

Nazwa miejscowości być może pochodzi od: słowa kosmal, oznaczającego młodzieńca w wieku 17 a 20 lat; od imienia pierwszego właściciela - Kosmala.

Już przed 1315 r. na terenie Kosmolowa istniała osada. Natomiast **pierwsza wzmianka o Kosmolowie** została zapisana przed 1315r. przy okazji dokumentu lokacyjnego wsi Biskupice (dzisiejszy Jangrot) wystawionego przez biskupa Nankera.

W 1403r. Kosmolów był sołectwem.

Podczas II wojny światowej, partyzanci z oddziału „Babinicz” zaatakowali stacjonujących tutaj w szkole hitlerowców i kilku z nich zabili.

W Kosmolowie (oraz w Zadolu, Zedermanie i Sułoszowej) naukowcy prowadzili badania nad populacją długowieśniej **owcy olkuskiej** – rasy hodowanej w latach międzywojennych, charakteryzującej się wysoką młecznnością, wytrzymałością na wymagające warunki klimatyczne i dużą plennością.

Niesułowice.

Wieś Niesułowice została założona w XIV w. Król **Kazimierz Wielki** wydał przywileje dla tejże wsi. Najstarsza wzmianka o Niesułowicach pochodzi z 1430 r. i znajduje się w dokumencie, w którym Hanus Borg – mieszczanin krakowski, sprzedał tę wieś Paszkowi z Balina.

O Niesułowicach wspomina także **Jan Długosz** pisząc, iż znajdowała się tutaj karczma.

Górnictwo Niesułowic sięgają średniowiecza.

Od 1507 r. w okolicach Niesułowic wydobywano **rudę ołowiu i srebra** (galenę). Występują tu pozostałości górnictwa: **szyby, hałdy i zapadliska**, znajdujące się tam, gdzie niegdyś były podziemne chodniki.

W Niesułowicach istnieją **złoże dolomitów**.

Znajduje się Wiejski Ośrodek kultury.

Olewin.

Olewin dawniej posiadał nazwę Olelin, Olein lub Oławin.

Leży nad **rzeką Babą** (jej źródła wybijają w Sienicznie).

Pierwsza wzmianka o Olewinie pochodzi z 1388 r. (zapiski sądowe).

Właścicielami Olewina byli kolejno: Mikołaj i jego trzech synowie (1388 – 1411); rajca olkuski Mikołaj Finger (pomiędzy 1415 a 1417 r.); Stanisław Radostek – mieszczanin olkuski; Maciej Radostek (1450 r.); rajca Jan Świdniczer; rajca olkuski Piotr Bylica (1462 -70); własność królewska (ok. 1470 r.); własność zamku w Ogrodzieńcu (1665 r.).

Obecnie w Olewinie działają **firmy z branży budowlanej**.

Zabytki Olewina, to: **kapliczka z 1857 r.; drewniana leśniczówka – siedziba Koła**

Myśliwskiego „Sokół” z Olkusza.

Pazurek.

Pazurek to wieś w powiecie olkuski. Nieopodal tejże wsi na terenie Parku Krajobrazowego Orlich Gniazd i obszaru Natura 2000 PLH120006 „Jaroszowiec, znajduje się **Rezerwat przyrody Pazurek** – obszar leśny i przyrody nieożywionej.

Rabsztyn.

Rabsztyn słynie ze znajdujących się na terenie tejże wsi **ruin zamku Rabsztyn**.

Na zamku są organizowane **turnieje rycerskie**.

Troks.

Lokacja wsi Troks pochodzi z połowy XIV w. Została ona lokowana na prawie niemieckim.

Najstarsza wzmianka pochodzi z 1365 r., kiedy w dokumencie został wymieniony sołtys Krajka „de Trexe” tj. z Troksa.

Wieś należała do **klasztoru norbertanek z krakowskiego Zwierzyńca**.

W czasie II wojny światowej w okolicach Troksa działała Armia Krajowa.

We wsi można podziwiać kilka drewnianych domów z początków XX w oraz murowane kapliczki.

Wiśliczka.

Wieś Wiśliczka jest bardzo **malownicza**. Jest położona wśród lasów Jury Krakowsko-Częstochowskiej.

Można tu odnaleźć **wyrobiska po kamieniu wapiennym**.

Pierwsza wzmianka o tejże wsi została zapisana w Mapie Topograficznej Królestwa Polskiego, pochodzącej z 1839 r.

Znajduje się tu **kilka drewnianych domów i przydrożna kapliczka.**

Witeradów.

Najstarsze **archeologiczne znaleziska pochodzą sprzed 4500 lat** i świadczą o tym, że istniała tu wtedy osada celtycka.

Pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z 1388 r., ale w XII w. znajdowała się tu osada.

Nazwa wsi być może pochodzi od imienia Witorad lub od nazwy drzewa gruszy – witania.

Przez Witeradów przepływa **rzeka Witeradówka (Witeradowianka)**, na której, w połowie XV w., działał młyn wodny.

Pomiędzy Witeradowem a Osiekiem znajduje się **Dzwonowa Góra**, która jest porośnięta buczyną. Jak głosi **legenda, w tej górze zaginął oddział Szwedów, który zrabował kościelne dzwony.**

Na przełomie XIV i XVIII w. funkcjonował na Dzwonowej Górze **kamieniołom**, gdzie wydobywano **szary piaskowiec.**

W Witeradowie znajdują się **przydrożne kapliczki i kilka drewnianych domów** z początku XX w.

Zawada.

Wieś Zawada znajduje się w pięknej **dolinie w Parku Krajobrazowym Dolinki Krakowskie.**

Jak głosi **legenda**, dawno temu, we wsi stała **karczma**, w której podróżni „zawadzali” podróżując szlakiem wiodącym ze Śląska przez Sławków, Olkusz do Krakowa. Część wsi, gdzie znajdowała się owa karczma, nazywa się **Karczmiem.**

W Zawadzie znajduje się okazała **kaplica pw. Matki Boskiej Różańcowej.**

Działa tu także **Ochotnicza Straż Pożarna** i znajduje się **remiza.**

Zederman.

Wzmianka o Zedermanie pochodzi z **Dzieł wszystkich Jana Długosza – tomu VIII.**

Zederman znajduje się na **Płaskowyżu Ojcowskim.**

Wieś jest pięknie położona wśród **lasów bukowych, sosnowych i świerkowych.**

Stoją tu **wapienne skały.**

Zederman posiada **remizę strażacką.**

Zimnodół.

Wieś Zimnodół jest jedną z **najstarszych wsi w powiecie olkuskim.**

Pierwsza wzmianka o tejże wsi pochodzi z 1299 r. i znajduje się w dokumencie nadania wsi o nazwie Symnodol Henrykowi – olkuskemu mieszczaninowi.

Zimnodół od XV w. był **wsią królewską.**

Interesującym zabytkiem jest **kapliczka domkowa** z przełomu XIX i XX w.

Żurada.

Wieś Żurada zaślęnęła podczas II wojny światowej, kiedy to **w dniu 1 września 1939 r. ppor.**

Pil. Władysław Gnyś nad Żuradą zestrzelił podczas walki powietrznej dwa niemieckie bombowce – pierwsze niemieckie samoloty zestrzelone przez samolot aliancki w II wojnie światowej.

Pierwsza wzmianka o Żuradzie znajduje się w dokumencie z 1387 r.

W 1402 r. rajcy olkuscy kupili od Rafała z Miechowa wieś Zurada.

Mieszkańcy Zurady byli nazywani **suburtanami – przedmieszczanami** i obowiązywało ich **prawo miejskie Olkusza**.

W Koloni I w Żuradzie znajduje się stara **kapliczka przydrożna**, przy której, jak podaje legenda, straszy. **Kapliczkę zbudowano, aby nie straszyło.**

Z kolei **kapliczka pw. św. Stanisława** stoi na wzniesieniu w lesie przy drodze Olkusz – Żurada, nieopodal Mazańca.

Sołectwa Gminy Olkusz są piękne i warto je odwiedzić.

Źródła:

-Olkusz (gmina), [online], [dostęp: 02 czerwca 2020], Dostępny w Internecie:

<[https://pl.wikipedia.org/wiki/Olkusz_\(gmina\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Olkusz_(gmina)) >;

-Bogucin Mały, [online], [dostęp: 02 czerwca 2020], Dostępny w Internecie: <

https://pl.wikipedia.org/wiki/Bogucin_Ma%C5%82y>;

-Bogucin Mały – wapiennik – Strażnicy Czasu, [dostęp: 02 czerwca 2020], Dostępny w Internecie: < <http://straznicyzcasu.pl/viewtopic.php?t=890>>;

-Braciejówka, [online], [dostęp: 02 czerwca 2020], Dostępny w Internecie:

<<https://pl.wikipedia.org/wiki/Braciej%C3%B3wka> >;

-Gorenice, [online], [dostęp: 02 czerwca 2020], Dostępny w Internecie: <

<https://pl.wikipedia.org/wiki/Gorenice>>;

-Olgerd Dziechciarz, Gorenice przez wieki, [online], [dostęp: 02 czerwca 2020], Dostępny w Internecie: < <https://przeglad.olkuski.pl/gorenice-przez-wieki/>>;

-Kogutek (województwo małopolskie), [dostęp: 02 czerwca 2020], Dostępny w Internecie: < [https://pl.wikipedia.org/wiki/Kogutek_\(wojew%C3%B3dztwo_ma%C5%82opolskie\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Kogutek_(wojew%C3%B3dztwo_ma%C5%82opolskie))>;

-Kosmolów, [online], [dostęp: 02 czerwca 2020], Dostępny w Internecie:

<<https://pl.wikipedia.org/wiki/Kosmol%C3%B3w>>;

-Olgerd Dziechciarz, Słowo o Kosmolowie, [online], [dostęp: 02 czerwca 2020], Dostępny w Internecie: <<https://przeglad.olkuski.pl/slowo-o-kosmolowie/>>;

-Niesułowice (województwo małopolskie), [online], [dostęp: 02 czerwca 2020], Dostępny w Internecie:

<[https://pl.wikipedia.org/wiki/Niesu%C5%82owice_\(wojew%C3%B3dztwo_ma%C5%82opolskie\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Niesu%C5%82owice_(wojew%C3%B3dztwo_ma%C5%82opolskie))>;

-Niesułowice – Olkuskie Szlaki Turystyczne, [online], [dostęp: 02 czerwca 2020], Dostępny w Internecie: <<http://olkuskieszlaki.olkusz.eu/atracje-turystyczne/niesulowice>>;

-Olewin (województwo małopolskie), [online], [dostęp: 02 czerwca 2020], Dostępny w Internecie: <

[https://pl.wikipedia.org/wiki/Olewin_\(wojew%C3%B3dztwo_ma%C5%82opolskie\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Olewin_(wojew%C3%B3dztwo_ma%C5%82opolskie))>;

- Olgerd Dziechciarz, Olewin, [online], [dostęp: 02 czerwca 2020], Dostępny w Internecie: < <https://przeglad.olkuski.pl/olewin/> >;

-Rezerwat przyrody Pazurek, [online], [dostęp: 02 czerwca 2020], Dostępny w Internecie:

<https://pl.wikipedia.org/wiki/Rezerwat_przyrody_Pazurek >;

-Rabsztyn (wieś), [online], [dostęp: 02 czerwca 2020], Dostępny w Internecie: <

[https://pl.wikipedia.org/wiki/Rabsztyn_\(wie%C5%9B\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Rabsztyn_(wie%C5%9B))>;

-Troks – Olkuskie Szlaki Turystyczne, [online], [dostęp: 02 czerwca 2020], Dostępny w Internecie: <<http://olkuskieszlaki.olkusz.eu/atracje-turystyczne/troks>>;

-Wiśliczka, [online], [dostęp: 02 czerwca 2020], Dostępny w Internecie: < <https://pl.wikipedia.org/wiki/Wi%C5%9Bliczka>>;

-Wiśliczka – Olkuskie szlaki Turystyczne, [online], [dostęp: 02 czerwca 2020], Dostępny w Internecie: < <http://olkuskieszlaki.olkusz.eu/atracje-turystyczne/wisliczka>>;

-Witeradów, [online], [dostęp: 02 czerwca 2020], Dostępny w Internecie: <<http://olkuskieszlaki.olkusz.eu/atracje-turystyczne/witeradow>>;

-Zawada (powiat olkuski), [online], [dostęp: 02 czerwca 2020], Dostępny w Internecie: < [https://pl.wikipedia.org/wiki/Zawada_\(powiat_olkuski\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Zawada_(powiat_olkuski))>;

-Zederman, [online], [dostęp: 02 czerwca 2020], Dostępny w Internecie: < <https://pl.wikipedia.org/wiki/Zederman>>;

-Zimnodół – Olkuskie Szlaki Turystyczne, [online], [dostęp: 02 czerwca 2020], Dostępny w Internecie: < <https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=Zimnod%C3%B3%C5%82>>;

-Żurada, [online], [dostęp: 02 czerwca 2020], Dostępny w Internecie: <<https://pl.wikipedia.org/wiki/%C5%BBurada>>;

-Zurada – Olkuskie Szlaki Turystyczne, [online], [dostęp: 02 czerwca 2020], Dostępny w Internecie: < <http://olkuskieszlaki.olkusz.eu/atracje-turystyczne/zurada>>.

Oprac. Iwona Rams